

POLICY – PLAN | RIKTLINJER – STRATEGI | **HANDLINGSPLAN** – RUTIN – ANVIS-

Anhörigstöd

2024 - 2028

Beslutad av: Socialförvaltningens ledningsgrupp, den 20-06-2024
Dokumentansvarig: Verksamhetschef Hälsa och förebyggande
Diarienummer: SN 2024/113
Senast reviderad:
Giltig till: 31 december 2028

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Anhörigas behov.....	3
Anhörigperspektiv	4
Styrdokument.....	4
Förebyggande arbete	6
Syfte	6
Mål	6
Socialförvaltningens uppdelning	6
Samverkan	7
Ansvarsfördelning och roller	8
Informationsspridning	8
Uppföljning	8
Aktiviteter	9
Referenser	10

Inledning

De flesta svenskar vårdar, hjälper eller stödjer någon gång i livet en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har en funktionsnedsättning. När det sker regelbundet, oftare än en gång i månaden, benämns det som anhörigvård eller anhörigomsorg.

Det är angeläget att samhället uppmärksammar att anhöriga idag fyller en viktig samhällsbärande funktion och därmed främjar anhörigas hälsa och välbefinnande. För att tillmötesgå detta har Klippans kommuns socialförvaltningen tagit fram denna handlingsplan för stöd till anhöriga.

Målet är att ett anhörigperspektiv ska genomsyra hela förvaltningen, att vi skall erbjuda ett likvärdigt och brett utbud av stöd till anhöriga i hela förvaltningen samt kunna tillgodose grupper och individers olika behov.

Alla medarbetare som möter anhöriga har ansvar för att uppmärksamma anhöriga, se dem som en resurs och utifrån anhörigas behov ge stöd utifrån sin roll i organisationen

Bakgrund

Det uppskattas att det finns drygt 1,3 miljoner anhöriga i Sverige som hjälper eller vårdar en närstående. Var 5:e svensk räknas idag till att vara anhörig. Rollen som anhörigvårdare är mest vanlig i åldrarna 45-64 år men det är troligt att alla någon gång kommer vara anhöriga någon gång i livet. (Anhörigas riksförbund, 2024)

Av den totala vården och omsorgen utförs idag 70% av anhöriga som därigenom har en samhällsbärande funktion. Att ge omfattande vård och omsorg är ofta förenat med något positivt för alla parter, men kan även innebära risk för anhörigas egen hälsa. Att som anhörig vårda och stötta sin närstående ska vara frivilligt men i praktiken ges sällan den möjligheten. Många anhöriga som ger omfattande vård och stöd blir själva sjuka i olika stressrelaterade sjukdomar. Att stödja och förebygga ohälsa hos anhöriga ger således positiva effekter på såväl individ som samhälls nivå. När vården i allt större utsträckning sköts i hemmet utgör stödet till anhöriga en allt viktigare pusselbit för att skapa trygghet för hela familjesystemet. Det bästa anhörigstödet är en väl fungerande vård och omsorg till den närstående. För att förebygga ohälsa hos anhöriga krävs ett nätverksbaserat arbetssätt och att alla delar av organisationen har ett anhörigperspektiv. (Närvård i Sörmland Kommuner – Landsting i samverkan, 2018)

Anhörigas behov

Vad vill de anhöriga ha för stöd? Anhörigas behov kan delas in i tre övergripande kategorier.

- I första hand är anhöriga beroende av att välfärdens insatser till hens närstående fungerar.
- Därtill önskar anhöriga att dessa insatser ges med ett anhörigperspektiv. Det innebär att vården och omsorgen av den närstående, utförs med beaktande av den anhörigas behov av delaktighet och information. Att den anhöriges insatser uppmärksammas och att också den anhörigas behov tas hänsyn till.

- Den sista kategorin innefattar anhörigas behov av stöd för egen del, i sin roll som anhörig. Det stödet kan till exempel vara information, utbildning, avlösning, ekonomiskt stöd och samtalsstöd.

(Socialdepartementet, 2022)

Anhörigperspektiv

Anhörigperspektivet är inte ett ämnesområde som ska behandlas separat, utan ett förhållningsätt som behöver integreras i hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens alla verksamheter om det ska ge resultat. (Socialstyrelsen, 2023)

I praktiken innebär ett anhörigperspektiv att alla medarbetare, ser och lyssnar på anhöriga, håller anhöriga informerade om deras närståendes hälsa, vård och omsorg, har kunskap om vad det innebär att vara en anhörig som ger omsorg samt uppmärksammar anhörigas eget behov av stöd. Under förutsättning att den närstående önskar ska anhöriga vara delaktiga och bli involverade.

Ett anhörigperspektiv innebär att familjen eller andra personer som är viktiga för den enskilde, såsom en granne, vän eller god man, synliggörs och, när det är möjligt, görs delaktiga i vården och omsorgen om den enskilde. Det är inte detsamma som konkreta stödinsatser till anhöriga utan ett förhållningssätt bland chefer och medarbetare inom vården och omsorgen. Det är viktigt att anta ett anhörigperspektiv som följer den enskilde och anhöriga genom hela vård- och/eller omsorgsförloppet, såväl vid planering och genomförande som vid uppföljning.

För att stärka anhörigperspektivet kan åtgärder behöva vidtas när det gäller ledning, styrning, kunskap, kompetens, samverkan och samordning. Detta gäller både i myndighetsutövningen och i utförandet av vården och omsorgen. (Socialstyrelsen, 2023b)

Styrdokument

Lagstiftning

”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”. (5 kap. 10 § socialtjänstlagen). Ett stödjande förhållningssätt och anhörigperspektivet bör genomsyra alla socialtjänstens verksamheter.

Hälso- och sjukvården har också en lagreglerad uppgift att förebygga ohälsa, sjukdom och skada (2c § hälso- och sjukvårdslagen). Hälso- och sjukvården ska i förebyggande syfte uppmärksamma anhöriga som riskerar att drabbas av ohälsa på grund av att de vårdar eller stödjer en person. Det är ofta personalen inom hälso- och sjukvården som först kommer i kontakt med anhöriga. Hälso- och sjukvårdens personal kan därför tidigt både identifiera behov och informera anhöriga om möjligheten att få stöd. Det är viktigt att landstinget och kommunen samarbetar med varandra. (Socialstyrelsen, 2016)

Patientens närstående (anhöriga) ska få möjlighet att medverka vid utformningen och genomförandet av vården, om det är lämpligt och om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt inte hindrar detta (Patient lagen (2014:821) 5 kap. Delaktighet 3 §).

Nationell anhörigstrategi

För att stärka anhörigas förutsättningar att leva på bästa sätt har regeringen tagit fram en nationell strategi för hälso- och sjukvård och omsorg. Strategin ska hjälpa kommuner och regioner att stärka anhörigperspektivet i vården och omsorgen och göra stödet till anhöriga mer individanpassat och likvärdigt över landet.

Inom ramen för regeringens arbete med den nationella anhörigstrategin påvisas att ett skifte i synen på anhörigstödet behövs för att stärka anhörigperspektivet. Man behöver gå från att se anhörigstödet som ett eget avgränsat verksamhetsområde till ett område som berör alla verksamheter som möter anhöriga och dess närstående. I underlaget till den nationella anhörigstrategin konstaterar Socialstyrelsen att det finns brister i ett antal områden som behöver åtgärdas för att anhörigperspektivet ska stärkas och bli verksamt.

Bland annat poängteras vikten av att på ledningsnivå ha tydliga direktiv som beskriver vad som ingår i vårdens och omsorgens uppdrag. Det innebär tydliga riktlinjer och fungerande uppföljning av verksamheternas arbete. Kunskap om och kompetens i regelverk, skyldigheter och synliggörande av anhöriga är också enligt studien något som behöver höjas. Socialstyrelsen ser att den samverkan och samordning som behöver ske mellan olika aktörer och huvudmän brister på grund av organisatoriska hinder eller sekretess. Personalens tids- och resursbrist framhålls även det som ett hinder för att arbeta effektivt med anhörigperspektivet.

Utgångspunkten för strategin är också att anhörigas insatser och delaktighet alltid ska bygga på frivillighet. (Socialdepartementet, 2022)

Barn och unga som anhöriga

I Socialtjänstlagen finns ett starkt ansvar på kommunen att ge barn skydd och stöd och för att barn ska få växa upp under goda och trygga förhållanden. Därmed har den kommunala socialtjänsten ett tydligt ansvar för stöd till barn i svåra livssituationer. (NKA, 2024)

I Sverige har behoven hos "barn som anhöriga" eller "närstående" uppmärksammats på allvar relativt nyligen. Begreppen är inte allmänt kända, men används alltmer, medan benämningen unga omsorgsgivare inte är etablerad alls. Det finns dock barn med en orimlig ansvars- och omsorgsörda i sin familj. (NKA, 2024)

Forskningen visar bland annat att barnets rätt till skolgång, hälsovård och delaktighet i vardagsmiljöer kan påverkas negativt när de blir omsorgsgivare i nära relationer. När en förälder eller nära anhörig blir sjuk påverkar detta barn och dess vardag. Barnet har då behov av information, råd och stöd för att kunna förstå och hantera sin vardag på ett bra sätt samt för att förebygga att själva drabbas av ohälsa på kort och lång sikt. Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) anger att barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas av hälso- och sjukvården och dess personal om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med:

- har en psykisk sjukdom eller en psykisk funktionsnedsättning,
- har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada,
- är missbrukare av alkohol eller annat beroendeframkallande medel eller oväntat avlider.

Förebyggande arbete

De preventiva insatserna måste vara utgångspunkt när det gäller stödet till personer som vårdar, hjälper eller stödjer en närstående. Det är angeläget att förebygga att den anhöriga inte själv blir sjuk. Den anhörigas situation och behov av stöd måste därför uppmärksammas tidigt.

(Regeringen, 2008)

Regeringen framhåller i den nationella anhörigstrategin att anhörigas situation är en folkhälsofråga och utifrån detta kan ses som del i kommuners och regioners förebyggande och hälsofrämjande ansvar.

Syfte

Syftet med denna handlingsplan är att tydliggöra och vägleda hur förvaltningen ska arbeta med stöd till anhöriga. Hur man arbetar med ett anhörigperspektiv samt förtydliga vikten av ett integrerat arbete med anhörigstöd i alla delar av socialförvaltningens verksamheter. Planen betonar även att det inte är en viss individ eller funktion som har ansvaret utan att det är fördelat i hela organisationen.

Mål

Det långsiktiga målet är att säkerställa att ett anhörigperspektiv bedrivs i hela förvaltningen och att det erbjuds ett brett utbud av stöd som präglas av individualisering, flexibilitet och kvalitet för att kunna tillgodose grupper och individers olika behov. Prioriterade områden för att nå målet är att säkerställa:

- Tydlighet kring ansvar och utformning av anhörigstödet.
- Ett nätverk med anhörigombud
- Kompetensutveckling i anhörigperspektiv
- En god samverkan, internt och externt
- Information till anhöriga
- Specifik rutin för varje verksamhetsområde
- Former för uppföljning av stöd till anhöriga

Socialförvaltningens uppdelning

Socialförvaltningen erbjuder anhörigstöd i olika former. Det kan delas upp i indirekt- och direkt anhörigstöd.

Det indirekta anhörigstödet är biståndsbedömda insatser som möter den närståendes behov och som därmed också kan bli ett stöd och en avlastning för den anhörige. För att ansöka om biståndsbedömda insatser enligt Socialtjänstlagen eller Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) vänder man sig till myndighetsavdelningen. Exempelvis kan det vara

hemvårdsinsatser, avlösning i hemmet, dagverksamhet, tillsyn och kortidsvistelse utanför hemmet.

Det direkta anhörigstödet utförs idag till viss del av Socialförvaltningens anhörigrådgivare, men också av kommunens demenssjuksköterska, öppenvården och enheten för vuxna på socialförvaltningen samt barn och familjeenheten.

Anhörigrådgivaren arbetar inom verksamhetsområdena funktionsstöd, äldre och inom socialpsykiatri. Demenssjuksköterskan i kommunen arbetar med anhörigstöd till anhöriga som lever med någon med kognitiv svikt. Öppenvården, enheten för vuxna samt enheten för Barn och familj arbetar inom verksamhetsområde missbruk, beroende, våld samt barn, unga och familj.

Stödet till anhöriga kan exempelvis bestå av stödsamtal, anhörigrupper föreläsningar och utbildning till anhöriga. För att underlätta anhörigas tillvaro utformas stödet så individuellt och flexibelt som möjligt. Stödet är kostnadsfritt, dokumenteras inte och anhöriga har rätt att vara anonyma.

Det är viktigt att stödet till anhöriga och behovet av att arbeta med ett anhörigperspektiv utförs av alla medarbetare. Syftet med detta är att stödet måste ske där den anhörige är. Stödet ska också vara lättillgängligt och individuellt anpassat. Detta resultat når man genom att samtliga medarbetare har kompetensen om vad stöd till anhöriga innebär och vilket stöd de kan ge.

Samverkan

Samverkan med hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården ska i förebyggande syfte uppmärksamma anhöriga som riskerar att drabbas av ohälsa på grund av att de vårdar eller stödjer en närstående.

Det kan handla om information och kunskap om den sjukdom den närstående drabbats av, sjukdomsförloppet, behandlingar och rehabiliteringsinsatser samt hjälpmedel som även kan underlätta situationen för den anhöriga.

Hälso- och sjukvården ska även hänvisa och informera om kommunens anhörigstöd.

Samverkan med föreningar

Många organisationer i civilsamhället ger på olika sätt stöd till anhöriga. Det kan röra sig om patient- och brukarorganisationer, pensionärsorganisationer, funktionsrättsorganisationer och anhörigorganisationer. De kan erbjuda exempelvis mötesplatser, information, rådgivning, sociala aktiviteter, anhörigutbildningar, anhörigrupper och liknande.

I Klippans kommun finns föreningar som på olika sätt gör insatser för anhöriga i olika åldrar, de föreningarna utgör ett komplement till förvaltningens egna insatser och är viktiga samverkansaktörer till socialförvaltningen.

Samverkan mellan förvaltningar och inom förvaltningen

Socialförvaltningen har tillsammans med barn- och utbildningsförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen, tekniska förvaltningen och kommunledningsförvaltningen, och dess olika inriktning och kompetens, ett gemensamt ansvar och uppdrag att verka för att ge anhöriga stöd och att uppmärksamma anhörigas behov.

Inom socialförvaltningen bör en nära samverkan ske mellan de olika professionerna som arbetar med anhörigfrågor i olika former. Detta med syfte att förebygga ohälsa hos anhöriga, att förebygga att anhöriga hamnar mellan stolar samt att öka förståelsen för hur andra verksamheter arbetar med stöd till anhöriga. En god samverkan leder ofta till ett gott samarbete där möjlighet till att ta vara på varandras kompetens och yrkeskunskap stärks.

Ansvarsfördelning och roller

Verksamhetschef ansvarar för att i ledningsgrupper och olika chefsforum informera och följa upp med enhetschefer att riktlinjen och handlingsplan om stöd till anhöriga efterlevs.

Enhetscheferna ansvarar för att anhörigperspektivet hålls levande inom verksamheten med stöd av uppdaterad rutin som är känd av medarbetarna.

Enhetschefen utser anhörigombud samt ser till så att medarbetarna får utbildning via anhörigrådgivaren. Enhetschefen ansvarar för att initiera och reflektera tillsammans med ombuden där anhörigas situation berörs inom den egna verksamheten.

Anhörigombud är medarbetare utsedd av enhetscheferna. Ombuden går utbildning som leds av anhörigrådgivaren och ingår i nätverk med andra anhörigombud. Anhörigombud skall vara en ambassadör och sprida kunskap på sin arbetsplats gällande anhörigstöd och anhörigperspektiv. De skall vägleda i frågor kring hur enskilda situationer med anhöriga kan hanteras på bästa sätt. Anhörigombudens uppdrag är att bevaka att anhörigfrågor uppmärksammas samt att bistå enhetschef med att rutinerna upprättas och följs på arbetsplatsen.

Informationsspridning

Kommunen har en skyldighet att informera anhöriga om rätten till stöd och vilket stöd som kan erbjudas. Kommunen ska också ha en uppsökande verksamhet för att sprida information och nå ut till anhöriga.

Varje enhet som arbetar med anhörigstöd ansvarar för att det skriftligt material som sedan tidigare finns är uppdaterat.

Kommunikationsavdelningen ansvarar för att lägga ut information på de informationskanaler kommunen ansvarar för.

Uppföljning

Denna plan skall en gång om året följas upp och utvärderas. Uppföljning och utvärdering utgår från de aktiviteter som formulerats under rubriken aktiviteter. En skriftlig redovisning lämnas in i slutet av varje år till verksamhetschefen för förebyggande enheten. Det är anhörigrådgivaren som ansvarar för att samla in information från de olika verksamheterna, kring hur man under året har arbetat med aktuella aktiviteter i denna plan.

Aktiviteter

Åtgärd	Ansvar	Genomfört	Uppföljning
Säkerställa att informationskampanjer utförs så att kommunens information om stöd till anhöriga når befintliga och nya målgrupper.	Anhörrådgivare	Löpande Start våren 2024	En gång/år.
Samverka med andra kommuner utifrån gemensamma utmaningar inom vård- och omsorg.	Anhörrådgivaren	Löpande	En gång/år.
Omvärldsbevaka och följa den nationella utvecklingen inom anhörigfrågor.	Anhörrådgivaren	Löpande	En gång/år.
Ge information om anhörigstöd, intern och externt.	Anhörrådgivare	Löpande Start våren 2024	En gång/år.
Säkerställa att kommunens insatser till den närstående ges med ett anhörigperspektiv och att insatserna vid behov leder till ett indirekt anhörigstöd. Det innebär att vården och omsorgen utförs med tanke även på anhörigas behov av till exempel delaktighet, information och avlastning.	Myndighets- avdelningen	Löpande	Vid uppföljning av biståndsbedömda insatser.
Kompetens hos alla chefer. I enlighet med Socialstyrelsens kunskapsunderlag är det betydande att ansvariga chefer har kompetens inom området ”stöd till anhöriga” och har en insikt om betydelsen av att arbeta med frågan.	Verksamhetscheferna	Löpande Start 2024	Verksamhetscheferna. En gång/år.
Anhörigombud skall finnas på varje enhet. Dessa uppdaterar sig kontinuerligt till aktuell information gällande stöd till anhöriga och ingår i ett nätverk för anhörigombud. Anhörrådgivaren ansvarar för dessa nätverksträffar.	Anhörrådgivare Enhetschefer	31/10 2024	En gång/år.
Varje enhet ska ha rutiner gällande stöd till anhöriga som är verksamhetsspecifika. Det kan handla om hur första kontakten med anhöriga ska se ut, vilka personalen kan hänvisa till vid behov samt ett generellt förhållningssätt.	Enhetschefer	2024 Start 31/10 2024	Verksamhetscheferna.
Skapa hållbara kontaktvägar mellan vårdcentraler i Klippan och socialförvaltningen gällande information kring anhörigstödet.	Verksamhetschefen för förebyggande enheten	Hösten 2024	En gång/år.
En samverkan mellan myndighet och utförare gällande anhörigperspektivet behöver utvecklas. Med syfte att förebygga ohälsa hos anhöriga behöver det definieras var i de anhörigas process de olika verksamheterna och dess professioner behövs. Syftet med samverkan är även att förebygga att anhöriga hamnar mellan stolar samt att öka förståelsen för hur andra verksamheter arbetar med stöd till anhöriga.	Myndighets- avdelningen Anhörrådgivaren Demenssjuksköterska	Löpande Start 2025	Två gånger/år vid samverkans- träffar.
Skapa utbildning kring ”Barn som anhöriga” där sjuksköterskeorganisationen skall prioriteras.	Anhörrådgivaren	2025	En gång/år.

Skapa en kortare utbildning för nyanställda medarbetare gällande anhörigstöd och anhörigperspektiv.	Anhörigrådgivaren	2026	En gång/år.
Identifiera vilka professioner inom förvaltningen som med sin spetskompetens i olika områden kan bidra i det generella stödet, så som att hålla i föreläsningar och delta i anhörigrupper.	Anhörigrådgivaren	2027	En gång/år.
Skapa samverkansvägar med civilsamhället och bygga upp samarbete med föreningslivet.	Ansvarig för äldreomsorgsplanen Anhörigrådgivaren	2027	En gång/år.
Skapa mötesplatser där anhöriga kan träffa andra i liknande situation samt finna gemenskap, utbyta erfarenheter och ges möjlighet till råd och stöd i sin anhörigroll.	Anhörigrådgivaren	2027	En gång/år.

Referenser

Anhörigas riksförbund. Information hämtat i april 2024 från (<https://anhorigasriksforbund.se>)

Nationellt kompetenscentrum anhöriga - NKA. Barn som anhöriga – lagstiftning och organisation i Sverige, 2024.

Socialstyrelsen (2023a) Nya kunskapsstöd om anhörigperspektivet i socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Publicerad: 2023-11-07. <https://www.socialstyrelsen.se>

Närvård i Sörmland Kommuner – Landsting i samverkan, Forskning och Utveckling i Sörmland. Läns gemensam strategi i samverkan för stöd till anhöriga. Dnr 2018:519.

Regeringens proposition. Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående, prop.2008/09:82

Socialdepartementet. Nationell anhörigstrategi – inom hälso- och sjukvården och omsorgen. 2022-04-13 S2022/02134

Socialstyrelsen (2023b). Integrera anhörigperspektivet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Artikelnummer: 2023-11-8815

Socialstyrelsen. Stöd till anhöriga. 2016-7-3

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

Patient lagen (2014:821)

Socialtjänstlagen (2001: 453)